

الگوی دفاع نرم امنیتی - نظامی ج.ا.ایران مبتنی بر گفتمان مقام معظم رهبری (مدظله العالی)

علی سبحانی فرا

چکیده

گفتمان دفاع نرم امنیتی - نظامی ج.ا.ایران به واسطه جنگ نرم همه جانبه دشمن علیه ج.ا.ایران، در حال تکامل و جهت دهی خاصی است؛ دغدغه‌ها و تاکیدات فرماندهی معظم کل قوا در خصوص در اولویت بودن جنگ نرم دشمن علیه ج.ا.ایران و چگونگی مقابله با آن، موجب شکل گیری این پژوهش در ذهن محقق گردید؛ لذا مسأله تحقیق این بود که ج.ا.ایران برای مقابله با تهدیدات نرم امنیتی - نظامی دشمن و اقدامات تهاجمی علیه دشمن در حوزه نرم، الگوی بومی و جامع دفاع نرم امنیتی - نظامی مبتنی بر گفتمان مقام معظم رهبری (مدظله العالی) ارائه نکرده است. در این مقاله هدف اصلی تدوین الگوی دفاع نرم ج.ا.ایران در بعد امنیتی - نظامی مبتنی بر گفتمان مقام معظم رهبری (مدظله العالی) تعریف گردیده است که متناسب با آن سؤال اصلی الگوی دفاع نرم امنیتی - نظامی ج.ا.ایران مبتنی بر گفتمان مقام معظم رهبری (مدظله العالی) چگونه الگویی است طراحی گردیده است.

پژوهش مورد نظر پژوهشی کاربردی، توسعه‌ای و بنیادی است که از روش کیفی بهره گرفته شده است؛ این پژوهش با روش داده بنیاد انجام شده است. در این پژوهش گفتمان مقام معظم رهبری بصورت تمام شمار مورد بررسی قرار نگرفته است؛ بلکه محقق مداخل ورود به بحث را با احصاء ۱۴۵ کلید واژه‌های مرتبط با دفاع نرم امنیتی - نظامی، با کمک صاحب نظران قرار داده است؛ در فرآیند انجام رساله محقق با تهیه و توزیع پرسشنامه‌های تحت عنوان “حساسیت نظری” طی چهار مرحله از ۲۰ نفر از صاحب نظران و نخبگان این حوزه بصورت هدفمند تا اشباع نظری، نظر خواهی نموده است. محقق برای دستیابی به الگو، از مدل نظریه داده بنیاد برای تحقیقات اسلامی جناب آقای خنفیر و همکاران که مدلی چهار شاخه‌ای عوامل موثر، متغیرهای زمینه ساز، متغیرهای بازدارنده و نتایج و پیامدها است؛ استفاده نموده است.

واژگان کلیدی: الگو، دفاع نرم، دفاع نرم امنیتی - نظامی

Islamic Republic of Iran's Military –Security Defense Model Based on the Supreme Leader's Discourse

Ali Sobhani Far¹

Abstract

Islamic Republic of Iran's military-security soft defense discourse is evolving and making a particular headway due to the enemy's all-out soft war against the Islamic Republic of Iran. Supreme leader's concerns and emphasis regarding the enemy's all-out soft war against the Islamic Republic of Iran having a high priority and the methods of countering it have contributed to the formation of this article in the mind of its writer. Therefore; the issue of this research was that the Islamic Republic of Iran has not yet presented a comprehensive and localized model to counter the enemy's soft military- security threats and neither has it shown any offensive measures against the enemy in soft war domain.

In this article, the main objective of developing the IRI soft defense model in military-security dimension based on the Supreme leader's discourse, has been defined in accordance to this discourse and the question of what the main model of IRI military-security soft defense is like and it was also further designed in this regard.

The present research is of applied, developmental and fundamental type which has utilized a qualitative method. This research has been conducted using data-based studies. In this research, the supreme leader's discourse has not been fully addressed but the researcher has addressed the entries of the discussion through extracting 145 key words related to military- security soft defense with the help of experts. In the course of carrying out this article, the researcher attempted to seek the views of 20 experts and elites through preparing and distributing questinnaires entitled "hypothetical sensitivity" during 4 stages in a purposeful manner up to hypothetical saturation. To achieve the desired model, the researcher has used the data-based theory for the Islamic studies conducted by Mr. Khanfir and et.al which is a four-faceted model including effective factors, stage-setting variations, deterring variations and conclusions and consequences.

Keywords: Model, Soft War, Military-security Soft Defense

---

1. Ph.D in Strategic Defense Sciences, National Defense University, Secretary of Political Department, Internal Security Research Center, Martyr Soleimani Center for Holy Defense Science & Knowledge Studies, Alisobhanifar@gmail.com

مقدمه

حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در خصوص دفاع نرم می‌فرمایند: "به ایمان مردم ما حمله می‌کنند، به بصیرت مردم ما حمله می‌کنند، به تقوای ما حمله می‌کنند، به اخلاق ما حمله می‌کنند، و یروس‌های گوناگونِ خطرناکِ معنوی را در میان ما پراکنده می‌کنند؛ خب، ما چه کار کنیم؟ باید دفاع کنیم" (بیانات، ۱۴/۱۰/۹۴).

آنچه مسلم است در سال‌های پس از دفاع مقدس، نقطه تمرکز و اولویت استکبار علیه ج.ا.ایران در حوزه نرم بوده است و در این رویارویی خسارت‌های جبران‌ناپذیری چون فتنه سال ۸۸ علیه ج.ا.ایران تحمیل نموده است؛ که به طور قطع، یکی از پیچیده‌ترین جلوه‌های جنگ نرم علیه نظام جمهوری اسلامی می‌باشد؛ به گونه‌ای که توسط امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) به "فتنه" نامگذاری شده است (ضیایی پرور، ۱۳۸۳: ۱۱۵). اما علی‌رغم این خسارت‌ها ج.ا.ایران در مقابله با جنگ نرم دشمن، توانسته است تجربیات بسیار ارزنده‌ای در حوزه دفاع نرم بدست آورد.

واقعیت این است که ج.ا.ایران در حوزه دفاع نرم به ویژه در حوزه امنیتی نظامی دارای منابع بسیار غنی از آموزه‌های دینی همچون قرآن، نهج البلاغه، احادیث، روایت، گفت‌وگوهای امام خمینی (رضوان الله علیه) و حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) است که تجلی اسلام ناب محمدی صلوات الله علیه است که چنانچه برای مقابله با دشمن و انجام دفاع نرم همه جانبه در قالب مدل‌ها، الگوها، راهبردها و... استخراج و تدوین گردد و متناسب با آن‌ها ساختارها و سازمان‌های جامع و نوین طراحی گردد؛ بخوبی می‌تواند در حوزه دفاع نرم به ویژه در حوزه دفاعی و امنیتی علاوه بر خنثی‌سازی و کم‌اثر نمودن تهدیدات، در رویکرد تهاجمی اثرگذاری بر دشمن و ضریب مصونیت بخشی و موفقیت نظام اسلامی را در برابر تهدیدات نرم فزونی بخشد.

آنچه مسلم است ج.ا.ایران متناسب با رویکردها، روش‌ها، ابزار و... جنگ نرم دشمن در حوزه مقابله و مواجهه با آن از تجربیات کمتری برخوردار بوده و از آموزه‌های دینی و گفت‌وگوهای امامین انقلاب در راستای تدوین الگوها و ساختارهای مناسب و کارآمد استفاده کامل بعمل نیاورده است؛ لذا در فرآیند این جنگ، دفاع متناسب شکل نگرفته است و در حوزه‌های مختلف با آسیب‌ها و تهدیدات جدی مواجه شده است.

آنچه مسلم است برای درک تهدید نرم امنیتی و نظامی، لازم است حوزه‌های متنوع و گوناگون دفاع نرم امنیتی نظامی را مورد مطالعه قرار دهیم تا فهم نماییم که مشکلات در این زمینه کدام و در کجا هستند؟ آیا اساساً الگوها، مدل‌ها، ساختارها، سازمان‌ها، ابزار، رویکردها و... موجود دفاع

نرم جمهوری اسلامی ایران قادر به تقابل با دشمن در این حوزه می‌باشند یا نیاز به بازنگری و تدوین و طراحی مجدد دارد؟

روند مطالعات و بررسی‌ها مبین این است که جمهوری اسلامی ایران در گام اول با مشکلات و تنگناهای ریشه‌ای در حوزه شناخت جنگ نرم و دفاع نرم امنیتی نظامی مواجه است و علی‌رغم برخورداری از آموزه‌های دینی بسیار غنی و گفتمان امامین انقلاب، در حوزه دفاع نرم هنوز به مدل‌های دینی، بومی و مدون در حوزه نرم دست پیدا نکرده است؛ زیرا مؤلفه‌های دفاع نرم نظام جمهوری اسلامی ایران در بعد امنیتی و نظامی با ابعاد جنگ نرم، قدرت نرم و دفاع نرم مورد نظر اندیشمندان غربی تفاوت عمیقی دارد؛ بنابراین باید به دنبال مدل‌ها و الگوهای بومی که مبتنی بر آموزه‌های دینی است، باشیم؛ لذا این نقصان‌ها موجب گردیده که رویکردهای فعلی ج.ا.ایران در دفاع از جنگ نرم دشمن، نتواند بطور همه جانبه کارآمدی خود را نمایان سازد و در مواجهه عملی با دشمنان ج.ا.ایران در موضع پدافندی قرار گیرد و با خسارت‌های جبران‌ناپذیری مواجه گردد؛ در صورتی که با اتکا به آموزه‌های دینی و گفتمان امام خامنه‌ای (مدظله العالی) می‌توانیم علاوه بر دفاع همه جانبه، رویکرد خود را از حوزه پدافندی به تهاجمی، پیشدستانه و بازدارنده تغییر دهیم تا علاوه بر اثر گذاری بر دشمن ابتکار عمل در حوزه نرم در اختیار ج.ا.ایران قرار گیرد.

با عنایت به توصیف‌های ارائه شده، محقق بر آن است که بتواند با تدوین الگوی دفاع نرم امنیتی نظامی ج.ا.ایران مبتنی بر گفتمان مقام معظم رهبری (مدظله العالی) که تجلی و پوشش دهنده همه آموزه‌های دینی به مفهوم امروزی است، ضمن دفاع و صیانت از کیان ج.ا.ایران در مقابل تهدیدات نرم احتمالی در مراحل پیش‌بینی، پیشگیری، مقابله و با رویکردهای مختلف پدافندی، تهاجمی، پیشدستانه و بازدارنده اقدامی هر چند ناچیز در راستای رفع دغدغه‌های مقام معظم رهبری که مکرر گوشزد می‌دارند، برداشته باشد.

با نگاهی دیگر، به صورت خلاصه، مسئله تحقیق این است که: الگوی دفاع نرم امنیتی - نظامی ج.ا.ایران مبتنی بر گفتمان مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در حوزه‌ها و رویکردهای مختلف تدوین نشده است؛ لذا در بعد اهمیت و ضرورت تحقیق می‌توان به اهم محورهای زیر اشاره نمود:

- ۱- این تحقیق می‌تواند بستر مناسبی برای تولید ادبیات بومی اسلامی مبتنی بر مقوله دفاع نرم امنیتی - نظامی جمهوری اسلامی ایران به وجود آورد.

- ۲- این تحقیق می‌تواند زمینه مناسبی برای عملیاتی نمودن دفاع نرم امنیتی - نظامی جمهوری اسلامی ایران فراهم آورد.

۳- این تحقیق می‌تواند فضای مناسبی برای عملیاتی نمودن مطالبات رهبر عزیزمان امام خامنه‌ای (مدظله العالی) در زمینه‌ی تولید ادبیات راهبردی دفاع نرم امنیتی - نظامی جمهوری اسلامی ایران فراهم بیاورد.

۴- ضعف در حوزه باز شناسی ماهیت، اهداف، مبانی، ابعاد، عرصه‌ها و سطوح دفاع نرم امنیتی - نظامی در چگونگی مواجهه با جنگ نرم دشمن تاثیر مستقیم خواهد داشت.

این تحقیق دارای هدف اصلی با عنوان: تدوین الگوی دفاع نرم امنیتی - نظامی ج.ا.ایران مبتنی بر گفتمان مقام معظم رهبری (مدظله العالی) است که متناسب با آن سؤال تحقیق مطرح گردیده است.

مبانی نظری

پیشینه‌شناسی: محققین در راستای گردآوری داده‌ها منابع متعددی را مورد مطالعه قرار داده که به برخی از مهم‌ترین آنها در قالب جدول زیر اشاره می‌نماید:

جدول شماره ۱ - پیشینه‌ها

ردیف	عنوان تحقیق	مشخصات	نتیجه تحقیق
۱	راهبردهای ارتقاء امنیت ج.ا.ایران در محیط بین‌المللی بر مبنای آراء و نظرات امام خامنه‌ای (مدظله العالی)	دانشجویان دوره اول یکساله مدیریت راهبردی فرهنگی - سال ۱۳۹۳ - دانشگاه عالی دفاع ملی	دستیابی به راهبردهای ارتقاء نرم ج.ا.ایران در محیط بین‌المللی بر مبنای آراء و نظرات امام خامنه‌ای (مدظله العالی) بر اساس آراء و نظرات معظم له می‌باشد.
۲	راهبردهای مقابله با تهدیدات نرم آمریکا علیه امنیت ملی ج.ا.ایران	مطالعه گروهی - سال ۱۳۸۶ - دانشگاه عالی دفاع ملی	در این مطالعه گروهی هرسه فرضیه تحقیق تایید شدند و براساس تهدیدات نرم آمریکا بیشترین تاثیر در حوزه امنیتی - نظامی بر ایدئولوژی دولت دارد. در حوزه فرهنگی اجتماعی بر هویت ملی و در حوزه اقتصادی بر الگوی اقتصاد ملی دارد.

نقطه راهبردی در فضای تدافعی خفیف قرار گرفته است و راهبرد حائز اولویت: راهبرد ناظر بر سرمایه و منبع انسانی است. این یافته بیانگر این است که راهبرد مذکور تاثیر بسزایی می‌تواند بر صحنه جنگ نرم و سناریوهای دشمن داشته باشد. از جمله اولویت‌های بعدی باز سازی، باز تولید و تقویت سرمایه اجتماعی سپاه است که اگر سپاه بتواند این سرمایه را که حاصل عوامل مختلف است، حفظ و ارتقاء بخشد، می‌تواند در نبرد جنگ نرم برای خود شایستگی کلیدی ایجاد نماید.	سیامک باقری چوکامی در سال ۱۳۹۱ در دانشگاه عالی دفاع ملی	تدوین راهبردهای مقابله با جنگ نرم در دهه چهارم انقلاب اسلامی بر اساس ماموریت ابلاغی سپاه	۳
--	---	---	---

مفهوم شناسی

جنگ نرم: امام خامنه‌ای: جنگ نرم، یعنی ایجاد تردید در دلها و ذهنهای مردم. جنگ نرم، یعنی جنگ به وسیله ابزارهای فرهنگی و پیشرفته امروزی.... جنگ نرم، یعنی جنگ به وسیله نفوذ، دروغ و شایعه پراکنی (بیانات: ۱۳۸۸).

جنگ نرم گونه‌ای از ستیزش است که بازیگران مهاجم، به جای مقابله با جریان قدرت، سلامت و اثر قدرت حریف را اعم از منبع و محافظ قدرت را مورد هدف قرار می‌دهد (افتخاری، ۱۳۸۹: ۱۵).
قدرت نرم: عبارت است از تاثیر گذاری بر مخاطب و جذب او بدون بهره گیری از زور، به تعبیری جوزف نای می‌گوید قدرت نرم توانایی کسب آنچه می‌خواهید از طریق اقتناع و جذب کردن، نه از طریق اجبار یا پاداش می‌باشد. این شیوه‌ی غیر مستقیم رسیدن به نتایج مطلوب چهره دوم قدرت است (جوزف نای، ۱۳۸۷: ۱۲۵).

الگو: الگو دنباله طبیعی طرح نظری و تجربی مسئله تحقیق است که به صورت عملی نشانه‌ها و خط سیرهایی که برای اجرای کار مشاهده و تحلیل در نظر گرفته خواهند شد، به یکدیگر مرتبط می‌کنند (ریمون کیوی، ۱۳۸۷: ۱۵۴).

دفاع: دفاع از نظر لغوی از ریشه دَفَع یعنی عقب راندن، پس زدن همچنین به معنی از کسی حمایت کردن، بدی و آزاری را از خود یا دیگری دور کردن، وطن و ناموس و حقوق خود را از دستبرد دشمن حفظ کردن آمده است (معین، ۱۳۷۶: ۲۸۵).

تعریف اصطلاحی دفاع: تدابیری که برای مقاومت در مقابل حملات امنیتی - نظامی، نظامی،

اقتصادی، اجتماعی، روانی و یا فناوری توسط یک یا چند کشور مؤتلفه اتخاذ می‌شود را دفاع می‌گویند. توانایی‌های دفاعی بازدارندگی را تقویت می‌کنند و بازدارندگی نیز به این توانایی‌ها نیرو می‌بخشند. هم چنین به حفظ و حمایت از ارزش‌هایی نظیر زندگی، مالکیت، آزادی، هویت ملی و تمامیت ارضی در برابر تهدیدات گوناگون، داخلی و خارجی و یا ساختاری دفاعی تلقی می‌گردد (نوروزی، ۱۳۸۵: ۳۴۴).

دفاع نرم: چارچوب یا مجموعه اقدامات دفاعی، تهاجمی و پیشدستانه که توسط متولیان دفاع نرم برای حفظ و تقویت باورها و اذهان جامعه خودی طرح ریزی، برنامه‌ریزی و اجرا می‌شود را دفاع نرم می‌گویند (تعریف محقق).

دفاع نرم: تلاش برای حفظ و تقویت باورهای شهروندان در زمینه مشروعیت و کارآمدی نظام امنیتی - نظامی و اصلاح یا حذف آسیب‌پذیری‌های آن (حسینی، مصاحبه، ۱۶ آذر ۱۳۹۸).

دفاع نرم امنیتی - نظامی ج.ا.ایران مبتنی بر گفتمان مقام معظم رهبری مدظله العالی: چارچوبی یا مجموعه اقدامات برگرفته از بیانات حکیمانه مقام معظم رهبری مدظله العالی با رویکردهای مختلف تدافعی، تهاجمی، پیشدستانه و بازدارنده است که چنانچه توسط سازمان‌های متولی امر بدرستی طرح ریزی، برنامه‌ریزی و اجرا گردد می‌تواند باعث اثر گذاری بر دشمن و موجب مصونیت بخشی و موفقیت نظام اسلامی را در برابر تهدیدات نرم امنیتی - نظامی گردد.

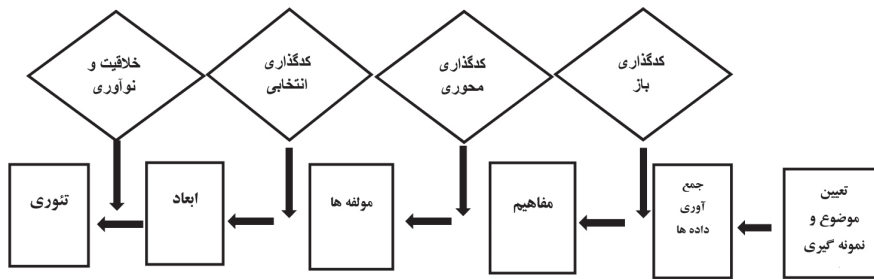
چارچوب نظری

برای تبیین مفاهیم روز با رویکرد اسلامی در چارچوب گفتمان تشیع، از سه منبع قرآن، روایات و گفتمان ولایت بهره برد، از این رو برای تدوین الگوی راهبردی دفاع نرم امنیتی - نظامی مبتنی بر گفتمان مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، مؤلفه‌ها، ابعاد و شاخص‌های آن در گفتار و نوشتار معظم له جستجو شده است. لذا برای رسیدن به چارچوب نظری متناسب با اهداف و سئوالات ابتدا چارچوب‌های نظری نزدیک به این پژوهش همچون: چارچوب نظری مبتنی بر علل اربعه، امنیتی شدن هویت، چارچوب نظری مبتنی بر اهداف و اصول مورد مطالعه قرار گرفت ولی در نهایت تحقیق مورد نظر بر اساس چهار چوب نظری مبتنی بر مدل نظریه داده بنیاد برای تحقیقات اسلامی به انجام رسید که در ذیل اشاره می‌گردد:

در سال‌های اخیر با انجام مطالعات در حوزه دینی با روش‌های مختلف سعی شده است روش‌های و مدل‌های بومی در حوزه دینی ارائه گردد. رشد سریع و گسترده تحقیقات کیفی و

روش‌های ترکیبی، در سال‌های اخیر می‌تواند نویدی برای آغاز نهضت خلق و ایجاد نظریه‌های بومی و برخاسته از شرایط محیطی و سازمانی جامعه ما باشد (خنیفیر، امیری، جندقی، ۱۳۹۰). چارچوب نظری مبتنی بر مدل نظریه داده بنیاد برای تحقیقات اسلامی به دلیل برخورداری از ظرفیت‌های تئوری سازی و دارا بودن ویژگی‌های خاص برای انجام تحقیقات اسلامی، از کارایی بیشتری برخوردار است. فرآیند نظریه داده بنیاد برای تحقیقات اسلامی بر اساس شکل زیر انجام می‌پذیرد که در نهایت به مدل و تئوری منتج می‌گردد.

شکل شماره ۱- فرآیند نظریه داده بنیاد برای تحقیقات اسلامی

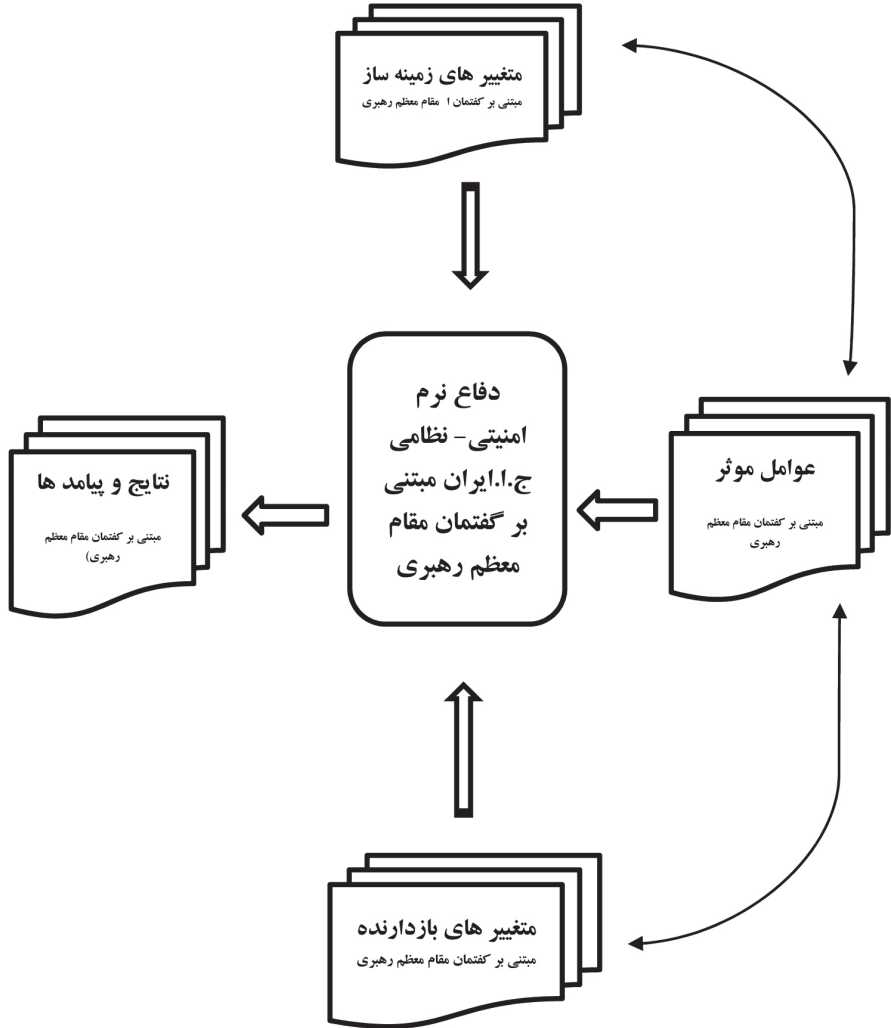
(خنیفیر، امیری، جندقی، ۱۳۹۰: ۱۴)

مدل روش نظریه داده بنیاد برای تحقیقات اسلامی دارای چهار شاخه عوامل موثر، متغیرهای زمینه ساز، متغیرهای بازدارنده و در نهایت نتایج و پیامدها است؛ این مدل چون چارچوب نظری و نهایتاً دستیابی به مدل که مدلی بومی است برای تحقیقات بر مبنای تحقیقات اسلامی طراحی گردیده است؛ لذا پس از بررسی و مشورت با صاحب نظران و همخوانی مدل ذکر شده با موضوع محقق این چارچوب و مدل انتخاب گردید؛ لذا محقق مدل مفهومی دفاع نرم ج.ا.ایران را به شرح زیر تدوین نموده است.

مدل مفهومی دفاع نرم ج.ا.ایران برگرفته از بیانات حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی)

روش‌شناسی

نوع این تحقیق کاربردی، توسعه‌ای و بنیادین است که از روش‌های کیفی بهره برده شده است. به این معنی که از روش داده بنیاد استفاده شده و با بهره‌گیری از مراحل این روش الگوی دفاع نرم امنیتی ج.ا.ایران مبتنی بر گفتمان مقام معظم رهبری (مدظله العالی) بدست آمده است.

جامعه آماری این تحقیق شامل دو بخش کتابخانه‌ای و میدانی (مصاحبه با خبرگان) است. در بخش کتابخانه‌ای جامعه آماری شامل کلیه اسناد و مدارک مربوط به موضوع تحقیق (دفاع نرم امنیتی - نظامی ج.ا.ایران مبتنی بر گفتمان مقام معظم رهبری مدظله العالی است) می‌باشد. در بخش میدانی جامعه آماری این تحقیق شامل توزیع پرسشنامه اخذ حساسیت نظری در بین نخبگان و صاحب‌نظران حوزه جنگ نرم، قدرت نرم و دفاع نرم است.

روش نمونه‌گیری در این تحقیق با توجه به مشخص شدن مداخل و تعیین کلید واژه‌های تخصصی در حوزه دفاع نرم امنیتی - نظامی، از مجموعه گفتمان مقام معظم رهبری (مدظله العالی) از روش نمونه‌گیری هدفمند؛ و در روش میدانی، با تهیه و توزیع پنج مرحله پرسشنامه در بین صاحب‌نظران حوزه مربوطه برای اخذ حساسیت نظری تا حد اشباع نظری انجام گرفت که در نهایت بصورت هدفمند از ۲۰ نفر از متخصصین و صاحب‌نظران این حوزه نظر خواهی بعمل آمد. در گردآوری اطلاعات از دو روش مطالعه‌ی کتابخانه‌ای و مطالعه‌ی میدانی استفاده شده است. بدین ترتیب که در مطالعه‌ی کتابخانه‌ای در حوزه مبانی، ماهیت، نظریات و... جنگ نرم، قدرت نرم و دفاع نرم امنیتی - نظامی (ادبیات نظری) با روش کتابخانه‌ای از طرق فیش برداری از اسناد، کتاب‌های تخصصی، مقالات علمی و پژوهشی، اسناد و مدارک دست اول، پایان نامه‌ها، رساله‌ها، آرشیو و سایت‌های اینترنتی آکادمیک، و سایت مقام معظم رهبری مدظله العالی اطلاعات مورد نیاز گرد آوری شده و در مطالعه میدانی نیز برای اعتبار سنجی داده‌ها با روش پرسشنامه (حساسیت نظری) از صاحب‌نظران حوزه مربوطه نظرات این عزیزان تا رسیدن به اشباع نظری اخذ گردیده است.

ابزارهای گردآوری اطلاعات در روش کتابخانه‌ای با فیش برداری از کلیه‌ی کتاب‌های علمی و تخصصی در زمینه‌ی مورد پژوهش، مقالات علمی و پژوهشی، اسناد و مدارک دست اول، آرشیو سازمان‌های رسمی و سایت‌های اینترنتی آکادمیک، اطلاعات و داده‌های لازم گردآوری شده است و در روش میدانی از ابزار پرسش نامه استفاده گردیده است

تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق

برای دستیابی به بعد امنیتی - نظامی الگوی دفاع نرم ج.ا.ایران شیوه تجزیه و تحلیل در این پژوهش استفاده از رویکردهای کیفی است. یعنی محقق پس از بررسی اسناد و مدارک به تجزیه و تحلیل اطلاعات گردآوری شده پرداخته و سپس در هر مرحله متناسب با فرآیند روش داده

بنیاد با خبرگان این موضوع تا زمان رسیدن به اشباع نظری از طریق تهیه و توزیع پرسشنامه اقدام نموده است که به فرآیند آن در گام‌های تعریف شده در ادامه پرداخته می‌شود:

تعیین واحد تحلیل یا واحد ثبت:

محقق در گام اول واحد تحلیل خود را مشخص نمود؛ واحد تحلیل، شخص یا چیزی است که مورد مطالعه قرار می‌گیرد و در تحلیل محتوا معمولاً آن را واحد ثبت می‌نامند (هولستی، ۱۳۷۳). لذا بر این مبنا محقق واحد تحلیل را کلمه قرار داده است که ۱۴۵ کلمه را با مشورت صاحب‌نظران به عنوان واحد تحلیل قرار داده که در ذیل برخی از کلید واژه‌های تایید شده (تحلیل واحد) در قالب جداول به تفکیک ابعاد پرداخته می‌شود:

جدول شماره ۲ - نمونه کلید واژه‌های بعد امنیتی - نظامی

واحد ثبت	ردیف	واحد ثبت	ردیف	واحد ثبت	ردیف
جهاد	۹	قدرت بازدارندگی	۵	آمادگی	۱
ایثارگری	۱۰	ولایت مداری	۶	دفاع	۲
شهادت طلبی	۱۱	ایستادگی	۷	پاسخ با قدرت	۳
وفاداری	۱۲	بسیج	۸	بسیج همه‌جانبه	۴

اخذ حساسیت نظری شماره یک:

محقق تعداد ۱۴۵ کلید واژه (واحد تحلیل) در خصوص دفاع نرم امنیتی - نظامی را در قالب پرسشنامه (حساسیت نظری شماره ۱)؛ تهیه و بین صاحب‌نظران حوزه جنگ و دفاع نرم و حوزه امنیتی و نظامی بصورت هدفمند تا زمان اشباع نظری توزیع نمود که در این مرحله با پنج نفر به اشباع نظری دست پیدا نمود. پس از بررسی و حذف و اضافه ۱۲۰ کلید واژه با شدت متوسط به بالاتر انتخاب گردید؛ در پرسشنامه شماره یک سوال شده بود که آیا این کلید واژه یا شاخص بر دفاع نرم امنیتی نظامی ج.ا.ایران دلالت دارد یا خیر؟ و چنانچه دلالت دارد میزان شدت آن چقدر است؟ نظرات پیشنهادی جنابعالی در این خصوص چیست؟ حساسیت نظری مرحله ۱ در نمونه پرسشنامه زیر انجام گردیده است. در تجزیه و تحلیل کلید واژه‌های با شدت بالا مورد تایید قرار گرفتند.

جدول شماره ۳- نمونه پرسشنامه شماره یک- حساسیت نظری

پیشنهاد	شدت				دلالت		کلید واژه	ردیف
	خیلی زیاد (۵-۴)	زیاد (۳) (۴)	متوسط (۳-۲)	کم (۱) (۲)	خ کم (۱-۱)	ندارد دارد		
							آمدگی	۱
							بسیج همه‌جانبه	۲
							بسیج	۳

تعیین واحد زمینه:

با توجه به واحد تحلیل یا واحد ثبت، محقق می‌بایست واحد زمینه خود را انتخاب نماید. واحد زمینه به بستری که واحد تحلیل در آن قرار دارد اشاره می‌کند. نوریان (۱۳۸۸) در این تحقیق محقق واحد زمینه را پاراگراف قرار داده و تا آخر بر این مبنا عمل نموده است. تعداد واحد زمینه متناسب با واحد تحلیل ۱۲۰ پاراگراف نیست زیر محقق در بعضی از پاراگراف‌ها بیش از یک کلمه یا واحد تحلیل استخراج نموده است که در این تحقیق تعداد پاراگراف‌های انتخاب شده تعداد ۹۵ پاراگراف می‌باشد.

استخراج فرمایشات مقام معظم رهبری مدظله العالی بر اساس مداخل مورد نظر:

پس از اخذ حساسیت نظری از خبرگان در خصوص شاخص‌ها و واحد تحلیل ۱۲۰ کلید واژه‌ها یا شاخص‌ها تایید گردیدند؛ لذا این تعداد کلید واژه‌ها یا شاخص‌ها بعنوان مداخل ورود به گفتمان مقام معظم رهبری مدظله العالی تعیین شدند؛ پس بنابراین از پرداختن به همه محتوا بصورت تمام شمار صرف نظر گردید. با توجه به اینکه رویکردهای مختلف در حوزه دفاع نرم امنیتی نظامی در فرمایشات معظم له اعم از رویکرد دفاعی، رویکرد پیشگیرانه، رویکرد تهاجمی، رویکرد پیشدستانه و رویکرد بازدارنده وجود دارد، محقق در این تحقیق قصد ندارد فرمایشات معظم له را بر اساس رویکردها تفکیک نماید.

کد گذاری باز (تعیین شاخص‌ها):

در این مرحله بر اساس روش مرسوم در نظریه داده بنیاد به هر یک از اجزاء عنوان و برجستگی داده می‌شود. این عنوان که اصطلاحاً کد گفته می‌شود، باید گویای محتوای داده باشد به طوری که محقق و خواننده با مشاهده این عنوان و تیتراژ، تا حدود زیادی به مفهوم جملات پی ببرند (میلز و هوبر من، ۲۰۰۲: ۵۱). لذا بر این مبنا محقق فرمایشان معظم له در مجموعه بیانات، قابل دسترسی در سایت: www.Khamenei.ir به دو صورت استخراجی و استنباطی احصاء نمود و از بررسی تمام شمار گفتمان مقام معظم رهبری مدظله العالی صرف نظر نمود که در جدول زیر به برخی از آنها پرداخته شده است:

جدول شماره ۴- نمونه پرسشنامه شماره ۲- حساسیت نظری

کد گذاری باز	تاریخ بیانات	واحد زمینه (پاراگراف)	شاخص (واحد تحلیل)
R ۳۷۹	۱۳۹۰/۷/۲۲	روحیه بسیجی می‌تواند شامل عرصه‌های مختلفی همچون پیشرفت علمی و علم‌آموزی بسیجی، تولید ثروت و اقتصاد بسیجی، سیاست‌ورزی بسیجی، مدیریت بسیجی و سازماندهی بسیجی باشد.	روحیه بسیجی
R ۳۶۱	۱۳۸۹/۱/۲۲	نیروهای مسلح باید همواره آمادگی و هوشیاری کامل در برابر تهدیدها را داشته باشند و لازمه آن هم برنامه‌ریزی، و جدی گرفتن آموزش و تدابیر مورد نیاز نظامی و دفاعی است.	آموزش جدی
R ۳۶۵	۱۳۹۱/۷/۲۱	تنها عاملی که موجب تضعیف انگیزه جنگ‌افروزی قدرت‌طلبان و یا از بین رفتن این انگیزه می‌شود، آمادگی عمومی ملت و آمادگی دفاعی نیروهای مسلح است.	آمادگی عمومی
R ۴۲۲	۱۳۷۷/۹/۲	بسیج منحصر به میدان جنگ سخت نیست. بلکه حضوری پیوسته در همه میدان‌ها دارد که میدان امنیت داخلی از مهم‌ترین آن‌هاست...	امنیت داخلی

اخذ حساسیت نظری شماره ۲:

همانگونه که بیان گردید، فرمایشات معظم له بر مبنای واحد تحلیل که ۱۲۰ شاخص انتخاب گردید مورد بررسی و جستجو قرار گرفت که متناسب با آنها، واحد زمینه ۹۵ پاراگراف انتخاب شد. در برخی از پاراگراف‌ها شاخص از یک مورد بیشتر استخراج شده است. در پاراگراف‌های احصاء شده ۸۹ شاخص (واحد تحلیل) بصورت شفاف و عیناً تکرار گردیده است؛ اما برای یافتن برخی از واحدهای تحلیل یا شاخص‌ها احصاء شده پاراگراف‌ها بصورت استنباطی احصاء گردیده است که در آن پاراگراف شاخص عیناً تکرار نشده است؛ لذا برای اینکه استنباط خود را در معرض نظر خبرگان این حوزه قرار دهد پرسشنامه حساسیت نظری شماره ۲ را تهیه و توزیع نمود در این مرحله محقق با چهار نفر از نخبگان این حوزه به اشباع نظری رسید که نمونه پرسشنامه حساسیت نظری شماره ۲ و برخی از کلید واژه‌های استنباطی به شرح زیر می‌باشد:

جدول شماره ۵- پرسشنامه شماره دو - حساسیت نظری

ردیف	مضمون	واحد تحلیل	دلالت		شدت				پیشنهاد
			دارد	ندارد	کم (۱-۱)	کم (۲-۱)	متوسط (۳-۲)	زیاد (۴-۳)	
۱۰	دفاعی امنیتی	همه جوانان، پیران، زنان و مردان این کشور، برای دفاع از شرف و استقلال و اسلام و نظام جمهوری اسلامی آماده‌اند. هیچ کس خیال نکند که جنگ تمام شد، بسیج هم تمام شد.	بسیج همه جانبه						
۲۸	دفاعی امنیتی	مجروح کردن امنیت، مجروح کردن اقتدار نظام است. آن روز که به قضایای تأسفبار و گریه‌آور سال گذشته نگاه می‌کردیم، می‌دیدیم که مطبوعات آن روز چه می‌نوشتند. من به بعضی از مسئولان عالی‌رتبه کشور این روزنامه‌ها را نشان دادم و گفتم این‌ها چیست؟ گفتند کار آن‌ها زیر سؤال بردن اقتدار نظام است. همین‌طور هم بود. تیترهایی انتخاب و درج می‌شد که معنایش تشویق به ناامنی و لازمه واضح و روشن آن، ناتوانی دستگاه در استقرار امنیت بود. چه دشنامی از این بالاتر؟! چه ضربه‌ای از این بدتر و ناجوانمردانه‌تر؟! این خودش عامل ناامنی می‌شود.	امنیت پایدار						

کد گذاری محوری (تبدیل شاخص‌ها به مولفه‌ها)

وظیفه محقق در این مرحله، دسته بندی و مقایسه عناوین استخراج شده از داده است. این کار مستلزم صرف وقت و حوصله بسیار است؛ چرا که در ابتدا ارتباط بین آن‌ها، چندان آشکار نیست، در واقع محقق خود را، با انبوهی از داده‌های خام روبرو می‌بیند که چندان به هم ربطی ندارند؛ اما به زودی پیوندهای نامرئی هویدا خواهد شد و زیبایی داده بنیاد در این مرحله نهفته است (منصوریان، ۲۰۰۵: ۳۹۰).

با مقایسه مفاهیم مختلف می‌توان زمینه‌های مشترک را میان آن‌ها کشف نمود که امکان طبقه بندی مفاهیم مشابه در قالب طبقه بندی‌های یکسان را، فراهم خواهد ساخت. پدید آورندگان این نظریه، نام این فرآیند مقایسه مستمر مفاهیم با یکدیگر را روش مقایسه پایدار یا روش تطبیق مداوم نامیده‌اند (سلدن، ۲۰۰۵: ۱۱۹).

با استفاده از تکنیک مقایسه پایدار، زمینه ظهور ابعاد مشترک مفاهیم که همان کد گذاری محوری است، امکان پذیر گردید. حاصل این مرحله از فرایند تحقیق شکل گیری مولفه‌ها است (خنیر، امیری، جندقی، ۱۳۹۰: ۲۱).

فرآیند تبدیل شاخص‌های تحقیق به مولفه‌ها

جدول شماره ۶- فرآیند تبدیل شاخص‌های تحقیق به مولفه‌ها

مولفه‌ها	شاخص‌ها	شناسه
امنیت ملی	امنیت - امنیت پایدار - امنیت داخلی - احساس امنیت - امنیت عمومی - نظم	R388+R413+R422+ R432+R433+R434
قدرت بازدارندگی	هزینه‌های تجاوز - آمادگی - آمادگی عمومی - آمادگی نیروهای مسلح - ضربه متقابل - اتحاد مردم - آمادگی مداوم - پاسخ محکم - پاسخ با قدرت - هیبت - توانایی دفاعی - ایجاد رعب - مدد الهی - نصرت الهی - اشتباه محاسباتی	R354+R357+R364+ R365+R366+R369+ R383+R390+ R391+ R395+ R398+R411+ R426+ R427+R435

اخذ حساسیت نظری شماره ۳

پس از کد گذاری محوری (تبدیل شاخص‌ها به مولفه‌ها) از طریق تم‌های تشابه، ترادف، تماثل و تجانس برای اعتبار سنجی مولفه‌های مورد نظر اقدام به انجام حساسیت نظری شماره سه در قالب پرسشنامه زیر می‌نماید؛ محقق در این پرسشنامه از خبره می‌پرسد که آیا مولفه مورد نظر شاخص‌های ذکر شده دلالت دارد یا خیر؟ در صورت مثبت بودن نظر شما، میزان شدت چقدر است؟ نظرات پیشنهادی جناب عالی در این خصوص چیست؟ در این مرحله از فرایند انجام پژوهش محقق بصورت هدفمند با چهار نفر از صاحب نظران به صورت هدفمند پرسشنامه توزیع نمود که در نهایت به اشباع نظری رسید. در این پرسشنامه ۱۲۰ شاخص در ۸ مولفه نهایی دسته بندی و طبقه بندی شده است.

جدول شماره ۷- پرسشنامه شماره سه - حساسیت نظری

ملاحظه	شدت				دلالت		مولفه	شاخص‌ها
	خ.ز. (۵-۴)	زیاد (۴-۳)	متوسط (۳-۲)	کم (۲-۱)	ندارد	دارد		
							امنیت ملی	امنیت - امنیت پایدار - امنیت داخلی = احساس امنیت - امنیت عمومی - نظم
							دفاع مردمی	توان خودی - انگیزه بسیجی - مراقبت درونی - وفاداری - کارحسینی - روحیه بسیجی - جهاد

کدگذاری انتخابی (تبدیل مولفه‌ها به ابعاد)

به عقیده استراوس، کد گذاری انتخابی عبارت است از سیستماتیک انتخاب مولفه‌های اصلی و ارتباط دادن آن‌ها با سایر مولفه‌ها، اعتبار بخشیدن به روابط و پر کردن جاهای خالی با مقولاتی که نیاز به اصلاح و گسترش بیشتر دارند (استراوس و کوربین، ۱۹۹۸: ۸۲).
در آخرین مرحله از کدگذاری، که به کدگذاری انتخابی معروف است، پژوهشگر با توجه به مراحل قبلی، به استحکام بیشتر مفاهیم و مولفه‌ها می‌پردازد در این مرحله در یک دسته‌بندی کلی تر، داده‌های سازماندهی شده در قالب مولفه‌های گوناگون و در ابعاد محدودتری دسته‌بندی می‌شوند (آلن، ۲۰۰۳: ۱۴).

در مرحله کد گذاری انتخابی، وجوه مشترک ۸ مولفه‌های بدست آمده از مراحل قبلی، شناسایی شدند و با توجه به اشتراکات آن‌ها در دسته بندی کلی تر و محدود تر بعد دفاع نرم امنیتی نظامی سامان دهی شدند.

اخذ حساسیت نظری شماره ۴

در پرسشنامه شماره ۴ از صاحب نظران مورد نظر بصورت هدفمند سؤال می‌گردد که آیا این بعد بر مولفه‌های مورد نظر دلالت دارد یا خیر؟ در صورت دلالت بعد بر مولفه‌های مورد نظر میزان شدت آن چقدر است؟ آیا نظر یا پیشنهادی در این خصوص دارید؟ در این مرحله از حساسیت نظری با توجه به اهمیت این قسمت از فرآیند روش داده بنیاد با ۷ نفر از صاحب نظران حوزه مربوطه محقق به اشیاع نظری رسید. و ابعاد نهایی به شرح زیر مورد تایید و تصویب خبرگی قرار گرفت.

مدل سازی:

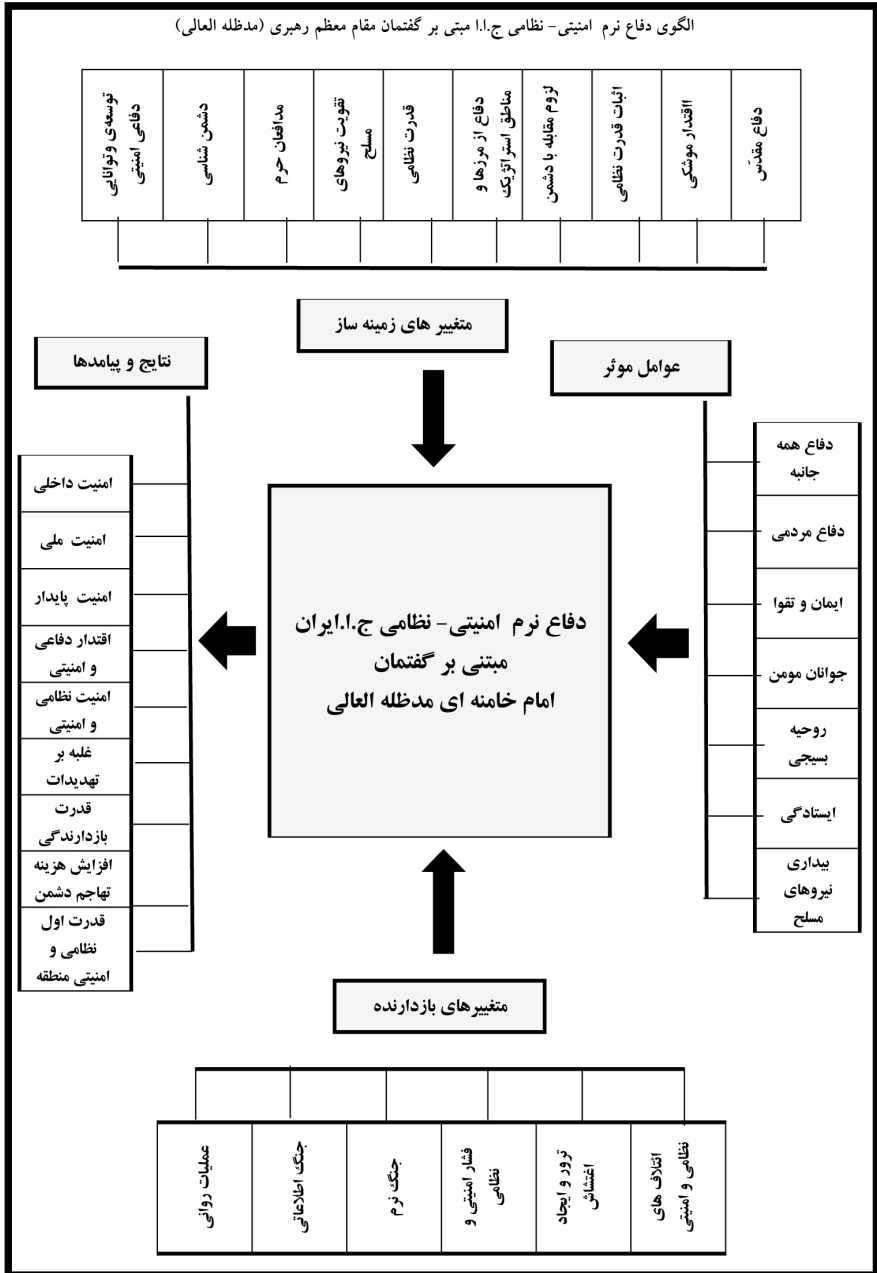
جدول شماره ۸- پرسشنامه شماره چهار- حساسیت نظری

ملاحظه	شدت			دلالت		ابعاد	مولفه‌ها
	خ.ز. (۵-۴)	زیاد (۳) - (۴)	متوسط (۳-۲)	کم (۱) - (۲)	ندارد		
						دفاع نرم نظامی امنیتی	دفاع همه جانبه - دفاع مردمی - دشمن شناسی - ایمان و تقوا - دیپلماسی دفاعی - اقتدار ملی - امنیت ملی - قدرت بازدارندگی

در روش داده بنیاد، تجربه نشان داده که ماهیت این مرحله از مرحله قبلی مجزا است. مدل سازی، مرحله‌ای است که نیاز به تفکر، ابتکار، خلاقیت و خبرگی دارد. مرحله بسیار دشواری است که حتی بیش از مرحله جمع آوری داده‌ها، دقت و نیرو به خود اختصاص داد (مهرابی، خنیفر، امیری، زارعی و جندقی، ۱۳۹۰: ۲۳). پس از مشورت‌های فراوان با صاحب نظران این حوزه مدل زیر بدست آمد که در بعد امنیتی- نظامی و ۸ مولفه و برخی از شاخص‌ها در چهار مقوله ۱- متغیرهای

موثر ۲- متغیرهای زمینه ساز ۳- متغیرهای بازدارنده ۴- نتایج و پیامدها دسته بندی شدند.

تحلیل الگو:

این الگو بر اساس روش نظریه داده بنیاد برای تحقیقات اسلامی (مهرابی، خنیفر، امیری، زارعی و جندقی) طراحی گردیده است که در چهار شاخه ۱- متغیرهای موثر ۲- متغیرهای زمینه ساز ۳- متغیرهای بازدارنده ۴- نتایج و پیامدها دسته بندی شده اند که چنانچه عوامل موثر (دفاع همه جانبه- دفاع مردمی - ایمان و تقوا - جوانان مومن - روحیه بسیجی - ایستادگی - بیداری نیروهای مسلح) و متغیرهای زمینه ساز (دفاع مقدس - اقتدار موشکی - اثبات قدرت نظامی - لزوم مقابله با دشمن - دفاع از مرزها و مناطق استراتژیک - قدرت نظامی - تقویت نیروهای مسلح - مدافعان حرم - دشمن شناسی - توسعه‌ی و توانایی دفاعی امنیتی) اصولی و صحیح بکارگیری شوند و متغیرهای بازدارنده (ائتلاف‌های نظامی و امنیتی - ترور و ایجاد اغتشاش - فشار امنیتی و نظامی - جنگ نرم - جنگ اطلاعاتی - عملیات روانی) دشمن بخوبی مدیریت و خنثی گردند در نهایت نتایج و پیامدها (امنیت داخلی - امنیت ملی - امنیت پایدار - اقتدار دفاعی و امنیتی - امنیت نظامی و امنیتی - غلبه بر تهدیدات - قدرت بازدارندگی - افزایش هزینه تهاجم دشمن - قدرت اول نظامی و امنیتی منطقه) حاصل خواهد گردید. به عبارت دیگر چنانچه این الگو توسط سازمان‌های متولی امر به درستی طرح‌ریزی، برنامه‌ریزی و اجرا گردد می‌تواند باعث اثرگذاری بر دشمن و موجب مصونیت بخشی و موفقیت نظام اسلامی را در بعد دفاع نرم امنیتی و نظامی می‌گردد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

الف - نتیجه‌گیری

- الگوی دفاع نرم امنیتی - نظامی جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر گفتمان مقام معظم رهبری، الگویی بومی برگرفته از آموزه‌های الهی است که توسط ولی فقیه جاری شده؛ لذا این الگو از قابلیت‌ها و ویژگی‌های همچون استحکام، پشتوانه دینی، توحید محوری، عینی، موسع، پایدار، دائمی، جامع‌الابعاد و همه جانبه برخوردار می‌باشد؛

- الگوی دفاع نرم امنیتی - نظامی جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر گفتمان مقام معظم رهبری، چنانچه در حوزه اجرا به منصف ظهور درآید و سازمان‌ها و ساختارهای متولی این موضوع بتوانند آن را عملیاتی نمایند علاوه بر اینکه می‌تواند جمهوری اسلامی ایران را در مقابله با تهدیدات نرم امنیتی و نظامی مصون دارد و حتی بصورت پیش‌دستانه تاثیر‌گزار لازم را بر دشمن داشته باشد.

- اگر چه چارچوب مشخص و مورد توافق برای تبیین مواضع مقام معظم رهبری وجود ندارد؛ اما با بررسی دقیق، علمی و موشکافانه مجموعه بیانات مقام معظم رهبری در بعد دفاع نرم

امنیتی و نظامی و قرار دادن آنها در یک گفتمان امنیتی، احصاء الگوها و مدل‌ها بومی و موفق در این حوزه امکان‌پذیر است؛

- از نظر امام خامنه‌ای (مدظله العالی)، دفاع نرم امنیتی - نظامی جایگاه و نقش مهمی در امنیت ملی دارد به همین دلیل خود می‌تواند به عنوان یک هدف مورد توجه قرار گیرد به نحوی که می‌توان بخش قابل توجهی از منابع و امکانات کشور را جهت دسترسی و تحقق این هدف هزینه نمود؛

- اصول و مبانی الگوی دفاع نرم امنیتی - نظامی از دیدگاه امام خامنه‌ای (مدظله العالی)، برگرفته از امنیت ملی جمهوری اسلامی یک کل به هم پیوسته است، به گونه‌ای که حذف هر یک از آنها چه بسا مسیر حرکت را منحرف می‌کند؛ لذا امنیت اجتماعی در قالب مجموعه و کل ابعاد مختلف سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، قضائی، نظامی و انتظامی، تعریف شده است؛

الگوی دفاع نرم امنیتی - نظامی جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر گفتمان مقام معظم رهبری در ۸ مولفه و ۱۲۰ شاخص احصاء گردیده است که بر اساس چارچوب ذکر شده در متن در چهار شاخه عوامل موثر، متغییرهای زمینه ساز، متغییرهای بازدارنده و نتایج و پیامدها جانمایی شده است

ب - پیشنهادها

۱- با عنایت به ناکافی بودن ادبیات موضوع در این زمینه لزوم تبیین پایان نامه‌ها و کارهای مطالعاتی در دانشگاه کماکان محسوس است؛

۲- بررسی نقش و جایگاه سایر ابعاد دفاع نرم در قالب رساله‌ها و پژوهش‌های مستقل؛

۳- فعال نمودن قرارگاه دفاع نرم با تاکید بر بعد امنیتی - نظامی آن و بروز نمودن مأموریت و ساختار آن؛

۴- آموزش مدیران راهبردی در حوزه‌های ابعاد امنیتی - نظامی دفاع نرم به منظور درک صحیح آن؛

۵- ارائه الگوی طراحی شده به سازمان‌های متولی تا علاوه بر نظر سنجی، موجب ترویج و توسعه ایده را فراهم سازد.

۶- تبیین، ابلاغ و نهادینه نمودن مواضع مقام معظم رهبری پیرامون الگوی دفاع نرم امنیتی - نظامی جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر گفتمان مقام معظم رهبری در ارکان نظام (قوای سه گانه نیروهای مسلح)؛

۷- لحاظ نمودن گفتمان مقام معظم رهبری در بعد امنیتی - نظامی در هدف گذاری‌ها،

سیاست‌گذاری‌ها، راهبردها، برنامه ریزی‌ها، تصمیم گیری و...؛

فهرست منابع:

- استراوس و کوربین، تام و دیگران، (۱۳۸۵)، مفاهیم کلیدی ارتباطات، ترجمه سیدحسین رئیس‌زاده، چاپ اول، تهران، فصل نو.
- افتخاری، اصغر، (۱۳۸۵)، کالبد شکافی تهدید، تهران: دوره عالی جنگ دانشگاه امام حسین (علیه السلام).
- امام خامنه‌ای، سید علی رهبر جمهوری اسلامی ایران، (۱۳۶۸ تا ۱۴۰۰) مجموعه بیانات، سخنرانی‌ها و... قابل دسترسی در سایت Khamenei.ir.
- امام خمینی، روح‌الله (۱۳۶۸) رهبر و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، صحیفه امام خمینی (س)، جلد دوازدهم، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
- ریمون کیوی، (۱۳۸۷)، روش تحقیق در علوم اجتماعی، ترجمه عبدالحسین نیک‌گوهر، تهران، نشر تونیا.
- حسینی، حسین (۱۳۹۸) دانشگاه امام حسین (ع)، تهران: مصاحبه، ۱۶ آذر.
- معین، محمد، (۱۳۷۶)، فرهنگ فارسی، تهران: انتشارات زرین.
- مطالعات گروهی، (۱۳۸۶)، تدوین راهبردهای مقابله با جنگ نرم استکبار (با تأکید بر قدرت نرم نظام جمهوری اسلامی ایران)، تهران: انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی.
- منصوری، جواد، (۱۳۸۵)، استعمار فرانو، نظام سلطه در قرن بیست و یکم، تهران: انتشارات امیرکبیر.
- منصوریان، یزدان، (۱۳۸۶)، گراند تئوری چیست و چه کاربردی دارد؟، ویژه نامه همایش علم اطلاعات و جامعه اطلاعاتی، اصفهان: دانشگاه اصفهان.
- مهربابی، خنیفر، امیری، زارعی، جندقی، (۱۳۹۰)، معرفی روش شناسی نظریه داده بنیاد برای تحقیقات اسلامی، فصلنامه مدیریت فرهنگ سازمانی، سال نهم، شماره ۲۳، تهران: انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی.
- ضیایی‌پرو، حمید، (۱۳۸۴)، جنگ نرم، ویژه جنگ رسانه‌ای، تهران: مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات ابرار معاصر.
- نای، جوزف، (۱۳۸۹)، قدرت نرم ابزارهای موفقیت در سیاست بین‌الملل، ترجمه سیدمحسن روحانی، مهدی ذوالفقاری، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (علیه السلام)، چاپ سوم.
- نوروزی، محمدتقی، (۱۳۸۵)، فرهنگ دفاعی - امنیتی، تهران، انتشارات سنا.

- هولستی، ال.آر (۱۳۷۳) تحلیل محتوا در علوم اجتماعی و انسانی، چاپ اول، ترجمه نادر سالارزاده امیری.

-Allan,G(2003),Acritiqueofusinggroundedtheoryasaresearchmethod, Electronic Journal of Business Research Methods, Vol.2No.1,pp.1-10.

- Miles,M.and Huberman,A.(2002), Qualitative data analysis :a source-book of new methods, SageLondon,Beverly Hills.